

**МАРКАЗИ ИСЛОМШИНОСӢ ДАР НАЗДИ
ПРЕЗИДЕНТИҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН**

**МАҚОМ ВА
НАҚШИ ИСЛОМ ДАР
ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН**

Душанбе
«ЭР-граф»
2016

ББК 86.38 (2 тоҷик)
УДК: 297 (575.3) (063)
М-44

Ҳайати таҳририя:

А. Раҳмонзода (раис), Ф. Баротзода (муовини раис), О. Вализода, Р. Азизӣ, М. Марамбеков

Мухаррири масъул: *Ф. Баротзода*

Шӯрои илмӣи Маркази исломшиносӣ дар назди
Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 ноябри соли 2016,
протоколи № 10 барои чоп тавсия кардааст

М-44 **Мақом ва нақши ислом дар Ҷумҳурии Тоҷикистон.**
– Душанбе: «ЭР-граф», 2017. – 292 с.

ISBN 978-99975-

Дар ин мачмӯаи мақолаҳои илмӣ масъалаҳои баррасӣгардидаанд, ки дар доираи иҷроии лоиҳаи Барномаи илмӣ-таҳқиқотӣ дар мавзӯи «Мақом ва нақши ислом дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» (барои солҳои 2015-2019) пешбинӣ шудааст. Дар зимни он ҷойгоҳи ислом ҳамчун як унсӯри муҳими фарҳанги миллӣ дар ҳаёти гузашта ва имрӯзаи Тоҷикистон, таносуби миллият ва диният дар худшиносии миллат, роҳҳои аз тариқи безарар, мусолимагез ва бо ҳифзи асолати миллӣ ва динӣ гузаштан ба марҳилаи сифатан нави эҳёи фарҳангӣ ва рушди иҷтимоӣ-иқтисодии кишвар ва дигар масъалаҳои мубрами марбут ба мақом ва нақши ислом дар ҳаёти динӣ-фарҳангӣ ва иҷтимоии ҷомеаи муосири Тоҷикистон таҳлилу таҳқиқ шудаанд. Итминон дорем, ки маводи ин китоб барои олимону коршиносони бахшҳои диншиносӣ, исломшиносӣ, шарқшиносӣ, сиёсатшиносӣ, фарҳангшиносӣ, таъриху адабиёт, мероси ниёгон ва оммаи васеи хонандагон муфид хоҳад буд.

ISBN 978-99975-

© Маркази исломшиносӣ дар назди
Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, 2016

ПЕШГУФТОР

Масъалаи омӯзиши ҷанбаҳои мухталифи дини ислом дар доираи рушди фарҳанги миллӣ ва фазои иттилоотии Ҷумҳурии Тоҷикистон яке аз мавзӯҳои муҳим ва меҳварӣ ба шумор меравад. Пӯшида нест, ки тағйирот дар равандҳои идеологӣ-сиёсӣ ва шиддат гирифтани ҷолишу хатарҳои нав дар ҷаҳони муосир, ба хусус кишварҳои мусулмонӣ нерӯи идеологии исломро ба омили тавоно ва абзори таъсиргузор ба равандҳои сиёсӣ фарҳангӣ тақдир додааст. Чунин вазъият аз ниҳодҳои дахлдори илмӣ-таҳлилӣ тақозо менамояд, ки ба хотири ниғаҳдории пояҳои устувори фарҳанги миллӣ ва таъмини сулҳу суботи бардавом хулосаҳои асосноки илмӣ ва посухҳои саривақтӣ пешниҳод намоянд, зеро то сарчашмаи ҳар як баҳсу низои динӣ таҳқиқ карда нашавад, берун овардани он аз шуури ҷамъиятӣғайриимкон мегардад. Мутаассифона, дар тӯли таърих борҳо чунин шудааст, ки гурӯҳҳои алоҳидаи иҷтимоӣ аз дин ба рои расидан ба манфиатҳои ғаразноки худ суиистифода карда, бо ҳамин амал арзишҳои маънавию ахлоқии динро коҳиш медоданд. Дар натиҷаи чунин рафторҳои саҳлангорона дин аз рисолати аслии худ дур рафта, баъзан барои аз байн бурдани давлатдории миллӣ истифода бурда мешуд.

Бо назардошти ҳамин таҷрибаи таърихӣ миллати тоҷик дар шароити соҳибхитӣрӣ ва рушди мустақилона низоми давлатдории демократию дунявиро ҳамчун беҳтарин усули таъмини суботи ҷомеа, амнияти миллии давлати соҳибистиклоли Тоҷикистон ва рушди дин ҳамчун падидаи фарҳангӣ интиҳоб намуд. Бинобар ин, Ҷумҳурии Тоҷикистон имрӯз нисбат ба дин муносибати махсуси фарҳангӣ дорад ва ба рушди он ҳамчун як рӯкни фарҳанги миллӣ ва василаи тарбияи маънавӣ-ахлоқии тамоми ҷомеа тавачҷӯхи зарурӣ зоҳир менамояд. Барои таъмини фазои болидарӯҳӣ ва рушди бемайлоии иқтисодиёту иҷтимоиёти ҷумҳуринерӯҳои созандаи дорои дидгоҳ ва андешаи солим бояд

имкониятҳои илмӣ ва зехниашонро баҳри идроки дурусти тамоми паҳлӯҳои ҳаёти сиёсӣ, иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангии кишвар сафарбар намоянд.

Маркази исломшиносӣ дар назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷиҳати татбиқи амалии сиёсати давлатӣ дар соҳаи дин ва дастуру супоришҳои Асосгузори сулҳу Ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон иҷрои лоиҳаи Барномаи илмӣ-таҳқиқотиро дар мавзӯи “Мақом ва нақши ислом дар Ҷумҳурии Тоҷикистон” (барои солҳои 2015-2019) идома дода истодааст. Дар доираи лоиҳаи мазкур таҳлилу баррасии мавзӯҳои марбут ба масъалаҳои исломшиносию диншиносӣ дар ҷомеаи шаҳрвандии кишвар, ба мисли равандҳои сиёсӣ ва идеологии исломи муосир ва таъсири он ба вазъияти динӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, анъанаҳои динӣ-ҳуқуқӣ ва масъалаи ҳуқуқи миллӣ дар шароити давлати дунявӣ, таҳияи захираҳои иттилоотӣ ва ташҳиси диншиносӣ, хусусиятҳои мардумӣ-фарҳангии маросимҳои динӣ ва танзими иҷтимоии онҳо дар ҷомеаи муосир ва муаррифии маъхазҳои ҳатгӣ оид ба дини ислом ва мазҳаби ханафӣ мовароуннаҳрӣ ба нақша гирифта шудааст. Аз ин ҷиҳат, тасмим гирифта шуд, ки натиҷаҳои ҷамъбасти нахустини ин мавзӯӣ зери унвони якхела бо номгузории лоиҳаи илмӣ дастраси хонандагон гардонида шавад. Аз нигоҳи сохторӣ китоб ба ду бахш тақсимбандӣ карда шуд. Бахши аввал қисмати асосии монографияро ташкил медиҳад, ки фарогири мавзӯҳои муҳими ҳаёти динӣ-сиёсӣ ва иҷтимоӣ-фарҳангии ҷомеаи муосири кишвар мебошад. Бо назардошти вазъи тағйирёбандаи динӣ-сиёсӣ дар ҷаҳон ва минтақа дар бахши лоиҳавӣ як силсила масоили назариявии марбут ба нақшу мақоми дин дар ҷомеаи Тоҷикистон мавриди омӯзиши ҷамаҷониба қарор гирифтанд: ваҳдати миллӣ ҳамчун гавари пойдорӣ сулҳу субот ва ифротзудӣ; зарурати омӯзиши анъанаҳои динӣ-ҳуқуқии ниёгон, аз ҷумла фикҳи ханафӣ ҳамчун василаи ташаккули фарҳанги таҳаммулпазирӣ; моҳият ва таҳаввули ҳаракатҳои бунёдгарой ва ифротгароии исломӣ дар замони муосир ва хатари онҳо барои суботу амнияти ҷомеа; роҳҳои баланд бардоштани шуури динӣ ва худшиносии миллӣ; инъикоси арзишҳои динию мазҳабӣ дар маъхазҳои таърихӣ; синтези арзиш-

ҳои динию дунявӣ дар шароити давлатдории миллӣ, ҳамгун-созии анъана ва маросимҳои миллию динӣ. Равшан аст, ки ба-рои тоҷикон ва дигар халқу миллатҳои муқими Тоҷикистон дин аз қадимулайём рисолати муқими фарҳангиро ба ҳайси як василаи тарбияи маънавию ахлоқӣ ва ҳамбастагӣ иттиҳоди аҳли ҷомеа иҷро менамуд. Мақолаҳои бахши якум, ба ақидаи мо, то андозае барои тақмили ҳамин ҷанбаи муқим ва самти меҳварӣ бахшидан ба омӯзиши масъалаҳои мубрами диншиносӣ заминаи хубе фароҳам месозад.

Дар бахши дуюми ҳамин маҷмӯа як миқдор маърузаҳои до-хил гардиданд, ки ҳангоми баргузории Конференсияи ҷумҳу-риявии илмӣ-амалӣ дар мавзӯи «Нақши мероси ниёгон дар гуфтугӯи фарҳангҳо» 09 ноябри соли 2016 аз ҷониби Маркази исломшиносӣ-пешниҳод шуда буданд. Бояд ёдовар шуд, ки мав-зӯҳои меҳварии конференсияи мазкур низ бо муҳтавои Бар-номаи илмӣ-таҳқиқотии зикршуда наздикӣ ва ҳамроҳангии ман-тиқӣ доранд.

Итминон дорем, ки маводи дар ин маҷмӯаи илмӣ дарҷшуда барои олимону коршиносони соҳаи диншиносӣ, ба хусус ислом-шиносон, файласуфон, ҳуқуқшиносон, шарқшиносон, сиёсат-шиносон, фарҳангшиносон ва умуман барои доираи васеи хо-нандагон муфид хоҳад буд, ба онҳо барои шиноختи равандҳои нави идеологӣ сиёсӣ дар исломи муосир ва ошкор кардани моҳияту хусусиятҳои онҳо, муайян намудани нақши равандҳои мазкур дар ҳаёти иҷтимоӣ-фарҳангии Тоҷикистон ва таъсири он ба вазъи динию сиёсии кишвар, таъйини асосҳои илмии сиёсати давлати дунявӣ нисбат ба дин ва иттиҳодияҳои динӣ, тақвияти равандҳои созандаву бунёдӣ дар пойдории давлатдории миллии дунявӣ ва дигар масоили мубрами идеологӣ ёрӣ мерасонад.

МУНДАРИЧА

Пешгуфтор

БАХШИ ЯКУМ

Баротзода Ф. Ваҳдати миллӣ гарави пойдории сулҳу субот ва ифротзудой дар Тоҷикистон

Сатторзода А. Рочъ ба масъалаи ҳамгунсозии маросимҳои миллӣ ва динӣ

Бӯриев И. Масоили назариявӣю методологии омӯзиши анъанаҳои динӣ-ҳуқуқӣ

Асомиддинзода Т. Нақши ҷабру ихтиёрдар ҳаёти фардию иҷтимоии инсон дар “Маснави”

Нурулҳақов Қ. Бунёдгарии исломӣ: моҳият ва хатари он дар фазои динии Тоҷикистон

Мирзоев Г. Шуури динии исломӣ ва худшиносии миллӣ: мушкилот ва дурнамо

Муллоҷонов С. Симои Абӯҳанифа ва мазҳаби ӯ дар тасвири муқаддасӣ

Наҷотзода М. Фикҳи ханафӣ ва татбиқи арзишҳои умумибашарӣ дар ҷомеаи исломӣ

Шоев З. Синтези анъана ва арзишҳои динию либералӣ дар Тоҷикистони муосир

Марамбеков М. Муносибати ҳокимияти сиёсӣ ба дин дар таҷрибаи давлатҳои миллӣ

Баротзода Ф. Таҳаввули ифротгароӣ ва тундгарии динӣ дар шароити муосир: баъзе масъалаҳои шинохти он

БАХШИ ДУЮМ

Баротзода Ф. Аҳамияти мероси хаттии ниёгон дар шинохти фарҳанги миллӣ ва динӣ

Сатторзода А. Таносуби арзишҳои миллӣ ва динӣ: нигоҳи имрӯзӣ

- Назаров А.** Роль системы и философии образования древних таджиков в развитии мировой цивилизации.....
- Шоев З.** Понятие трудолюбия и созидания в наследии предков
- Усманова З.** Влияние средневековой таджикской философии на формирование гендерных представлений в таджикской культуре.....
- Нурулхақов Қ.** Таҳаммулпазирӣ – андешаи калидии динӣ-мазҳабии ниёгон.....
- Муллоҷонов С.** Абулфайзи Байҳақӣ ва мероси Оли Сомон.....
- Содиқова Н.** Аҳамияти ақидаҳои инсонмехварии Бедил дар шароити имрӯзаи ҷаҳонӣ
- Зокиров Н.** Нақши онла дар ҳифзи мероси ниёгон ва худшиносии миллӣ.....
- Нурзод Н.** Чойгоҳи муколамаи фарҳангҳо, ваҳдати инсонӣ ва сулҳи кулл дар “Девон”-и Бедил
- Олимӣ Х.** Таъсирпазирӣ ва таҳмил дар зехни ҷавонбухориён.....
- Муминзода Н.** Значение и необходимость изучения логического наследия предков.....
- Рамазонов М.** Сабки тарҷумаи кӯҳани форсӣ-тоҷикии «ас-Саводу-л-аъзам»-и Абулқосим Ҳақими Самарқандӣ.....

Нсири илмӣ

**МАҚОМ ВАНАҚШИ ИСЛОМ
ДАРҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН**

(мачмӯаи илмӣ)

Ба ҷопаш __.12.2016 имзо шуд. Андозаи 60x84¹/₁₆. Коғазӣ офсет.
Ҷопи офсет. ГарнигураиTimesNewRomanTj. Ҷузъи ҷопии шартӣ18,25.
Теъдоди нашр 500 нусха. Супориши №__.

ҶДММ “ЭР-граф”.
734036, ш. Душанбе, кӯчаи Р. Набиев, 218.
Тел: (+992 37) 233-50-16. E-mail: r-graph@mail.ru